

Kitap İncelemesi / Book Review | DOI: 10.33207/trkede.1035462

Cömertel, Serkan, *Bulgarca Fiillerin Çekim Sistemi*, Ceren Yayıncılık, Edirne, 2018, 487 sayfa, ISBN: 978-605-9490-32-0

Harun BEKİR*

Yabancı dil öğrenmek yaşadığımız çağda bir seçenek veya hobi olmaktan çıkıp bir gereklilik hâline gelmiştir. Dil demek insan demektir. Globalleşen dünyamızda dil bilmek her zaman bir adım önde olmak demektir. Son yıllarda Balkan ülkeleri arasında giderek gelişmekte olan ilişkiler Balkan dillerinin öğrenilmesini kaçınılmaz kılmıştır. Günümüzde Türkiye ile Bulgaristan arasında gelişen ticarî ve kültürel ilişkiler Türkiye’de de Bulgarcaya olan ilgiyi arttırmıştır. Günümüzde çeviriye en çok ihtiyaç duyulan diller arasında İngilizce, Almanca, Fransızca, İspanyolca gibi diller yer alsa da, söz konusu Bulgarca olduğunda Bulgarca bilen kalifiye çevirmenlere ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye’nin Bulgaristan ile sınır komşusu olması ve Balkan ülkeleriyle olan ilişkilerde Bulgarcanın ön plana çıkması bu ihtiyacı doğurmaktadır. Dolayısıyla bir Balkan dili olan Bulgarcanın öğrenilmesi gündeme gelmekte ve oldukça da önem arz etmektedir. Ancak yabancı dil olarak Bulgarca öğretilmesine ilişkin Türkçe kaynaklar yok denecek kadar azdır. Bu açığı gidermek ve ihtiyacı karşılamak amacıyla 2018 yılında Ceren Yayıncılık tarafından genç araştırmacı Serkan Cömertel’in *Bulgarca Fiillerin Çekim Sistemi* başlıklı kitabı yayımlanmıştır.

Serkan Cömertel, lisans eğitimini Trakya Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bulgarca Ana Bilim Dalı’nda, yüksek lisans derecesini aynı üniversitede Balkan Çalışmaları programında tamamlamıştır. Hâlen, Trakya Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bulgarca Ana Bilim Dalı’nda araştırma görevlisi olarak görevini sürdürmektedir. Bulgarca dil bilgisi ve genel dilbilim üzerine araştırmalar yapan Serkan Cömertel’in özellikle Bulgar dilinin morfolojisiyle ilgili bilimsel dergilerde yayımlanmış makaleleri de bulunmaktadır. Serkan Cömertel tarafından Türkçe kaleme alınan *Bulgarca*

* Dr., Plovdiv ‘Paisiy Hilendarski’ Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Plovdiv, h_bekir@uni-plovdiv.bg, ORCID: 0000-0002-2340-939X

Geliş Tarihi / Received: 11.12.2021
Kabul Tarihi / Accepted: 08.01.2022
Yayın Tarihi / Published: 27.01.2022

Fiillerin Çekim Sistemi başlıklı eser de akademik seviyede Bulgarca öğrenen Türk öğrenciler ve Bulgarcaya ilgi duyanlar için şüphesiz ki yararlı bir kılavuzdur.

Kitap kısa bir ön sözün ardından giriş, dört ana bölüm, sonuç, kaynakça ve ekler bölümlerinden oluşmaktadır.

Yazar kitabın ön sözünde çalışmanın amacını ortaya koymakta, giriş kısmında (2018: 22-27) Bulgarcanın ait olduğu dil ailesi, dilin tarihî gelişimi ve ana hatlarıyla Bulgarcanın özellikleri üzerinde durmaktadır.

Kitabın birinci bölümü (2018: 28-275) *Fiil* (Глагол) adlı bölümdür. Bu bölümde Bulgarcadaki fiillerin genel özellikleri, sözcük türü olarak gramatik kategorileri, yapı bakımından çeşitleri, fiil kipleri üzerinde durulmuş; sıfat-fiil, zarf-fiil, isim-fiiller özellikleriyle pek çok örnekle birlikte kapsamlı bir biçimde açıklanmıştır. Ayrıca, bu bölümde fiil türetimi ve fiilin aspekt (görünüş) özelliği üzerinde durulmuştur.

Çalışmada, Bulgarcada fiillerin çekimlendiği sistemin özneye ve zamana göre fiili çekimlemek dışında fiilin yeni biçimler kazanmasında da rol oynadığı açıklanmış ve buna yönelik yöntemler aşama aşama incelenmiştir. Fiilin çekimlendiği kategori şimdiki zamanda (сегашно време) belirlenmekte; fiil şimdiki zamanda çekim kimliğini kazanarak (1. Çekim, 2. Çekim, 3. Çekim) bunun diğer zamanlara ve oluşumlara etki ettiği tespit edilmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde, Bulgarcadaki çekim sisteminin fiilin aspektiyle bağlantılı olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuç iki açıdan şöyle desteklenmiştir: Çifti olmayan bitmemiş (несвършен) görünüşteki fiilin türetilmesi sonucunda birinci ve ikinci çekimdeki fiilin görünüşü değişmektedir. Üçüncü çekimde ise fiilin çekimi stabildir; fakat fiilin görünüşü yine değişim göstermektedir. İkinci olarak, üçüncü çekimdeki fiillerin genel olarak bitmemiş görünüş özelliği taşımasıdır.

Çifti olan fiillerde ön ekler (представка) fiilin çekimini ve görünüşünü korumaktadır; fakat aynı durum anlam için söz konusu değildir. Çifti olmayan bitmemiş görünüşteki fiillerde ön ekler fiilin çekimini korumasına rağmen, hem görünüşü hem de anlamı değiştirmektedir. Ayrıca, Bulgarcada ön ekler türetme görevlerinin yanı sıra, fiile aspektif değer de katabilmektedir. Son ekler (наставка) çifti olmayan bitmemiş görünüşteki fiillerde türetme görevlerini ön eklerin üstlendiği görevi yerine getirmeleri sonrasında üstlenebilmektedir. Son ekler, ön eklerin türettiği fiilin anlamına sadık kalmasına rağmen, birinci ve ikinci çekimde fiil üçüncü çekim özelliği

kazanarak çekim değişikliğine uğramaktadır. Üçüncü çekimde ise çekim açısından değişme meydana gelmemektedir.

Kitabın ikinci bölümü (2018: 276-305) *Fiillerin Çeşitleri* (Видове глаголи) adlı olup fiilin bitmiş ve bitmemiş şekli, çift görünüşlü fiiller ve şahıssız fiiller olmak üzere Bulgarcadaki fiil çeşitleri dört açıdan incelenmiştir.

Çalışmada Bulgarcada bitmiş (свършен) görünüşteki fiillerin bitmemiş / tamamlanmamış geçmiş zamanda (минало несвършено време) ve bitmemiş geçmiş zaman etken sıfat-fiilinde (минало несвършено деятелно причастие) ya da tersi durumda, bitmemiş (несвършен) görünüşteki fiillerin bitmiş / tamamlanmış geçmiş zamanda (минало свършено време) ve bitmiş geçmiş zaman etken sıfat-fiilinde (минало свършено деятелно причастие) kullanılması, biçim açısından mümkün olsa da, görünüş ve anlam açısından özellikle de zamanın oturtulması açısından sıkıntı yarattığı vurgulanmıştır. Çalışmada bu durumun öncelikle fiilin görünüş sistemine ters düştüğü ve Bulgarcada fiillerin çiftinin zaten mevcut olduğu (Bulgarcada fiiller çifti ile birlikte bitmemiş ve bitmiş görünüştedir), çifti olmayan bitmemiş görünüşteki fiillerin de ön ek alarak bitmiş çiftini türetmesinden yola çıkarak buna gerek de olmadığı belirtilmiştir.

Kitabın üçüncü bölümü (2018: 306-430) *Fiilin Zamanı* (Време на глагола) adlı bölümdür. Bu bölümde Çağdaş Bulgarcadaki dokuz zaman çekimindeki özellikler, ifade ettikleri anlamlar ve kullanım alanları üzerinde durulmuştur.

Çalışmada görünüşle zaman arasında doğrudan bağlantı olmasa da, çekim açısından oluşan sorun şöyle tespit edilmiştir: Bitmiş geçmiş zamanda, bitmiş geçmiş zaman etken sıfat-fiilinde ve bitmemiş geçmiş zamanda, bitmemiş geçmiş zaman etken sıfat-fiilinde fiil çiftlerinin biçim açısından çekimlenmesi üçüncü çekime ait fiillerde, çifti olmayan fiillerde ise üçüncü çekime ait ve nadiren ikinci çekime ait fiillerde ve Bulgarcaya ödünçlenmiş fiillerde (ki bu fiiller de üçüncü çekime aittir) sorun yaratmaktadır. Bu sorunun çözümüne ilişkin formül de çalışmada şöyle verilmiştir: Görünüşle zaman arasında doğrudan bağlantı olmasa da, kullanım açısından bitmiş görünüşlü fiillerin gelecek zamanda (будеще време) ve bitmiş geçmiş zamanda, bitmemiş görünüşlü fiillerin ise şimdiki zamanda / konuşma anında ve bitmemiş geçmiş zamanda kullanılması makuldür. Bu çözümden hareketle de çalışmada Bulgarcada görünüşün aynı zamanda fiillerin kullanım alanlarını sınırladığı da belirtilmiştir.

Kitabın dördüncü bölümünde Bulgarcanın fiil sisteminde var olan etken (действителен залог), edilgen (страдателен залог) ve dönüşlü (възвратен залог) çatı üzerinde durulmaktadır. Bulgarcadaki fiiller çatı bakımından incelendiğinde ise etken çatının geçişli (преходни) ve geçişsiz (непреходни) fiillerden oluştuğu ortadadır. Fakat edilgen çatının oluşumunda ise merkezde fiilin geçişli (преходни) özelliğinden hareket edilmektedir. Merkeze oturtulan geçişli fiil iki işlemden geçerek geçişsiz hâle gelmektedir. Dönüşlülük biçiminin (възвратна форма) ya da geçmiş zaman edilgen sıfat-fiilinin (минало страдателно причастие) yardımcı fiille (спомогателен глагол) birlikte kullanılmasıyla fiil geçişsiz (непреходни) özelliği kazanmaktadır. Bu işlemlerin akabinde elde edilen geçişsiz fiil aracılığıyla edilgen çatı oluşturulabilmektedir. Ayrıca dönüşlü fiilin elde edilmesinde de merkezde geçişli fiiller bulunmaktadır. Dönüşlü biçim geçişli fiile gelerek fiile geçişsiz özellik kazandırmaktadır. Dönüşlülük biçimiyle kullanılan fiillerin geçişsiz fiiller olduğu; ayrıca dönüşlü fiilin edilgen çatıyı, işteş çatıyı (взаимно-съвместен залог), şahıssız fiili (безличен глагол) de oluşturduğu örneklerle açıklanmıştır.

Bulgarca hem fonetik hem de morfolojik olarak farklı bir yapıya sahiptir. Bu farklılık Bulgarcanın öğrenilmesinde güçlükler yaratmaktadır. Bulgarca öğrenmede en büyük iki zorluk morfolojik yapı içindeki isimler ve fiiller konusudur. Bulgarcadaki zorluk, isimlerin gramatik cinsiyet kategorisinden ve fiillerde ise çekim sistemi ve görünüşünden kaynaklanmaktadır. Fiillerin isimlere göre daha girift bir hâl arz ettiği ortadadır. Bu kitap Bulgarcadaki fiilleri çeşitli yönlerden ele almakta, çekim özelliklerini ve görünüşlerini tespit etmeye ve tanımlamaya yönelik formüller sunarak fiiller konusunda Bulgarca öğrenenlerin karşılaşacakları zorlukları ortadan kaldırmayı hedefleyen bir çalışmadır. Türkiye’de Bulgarca alanında yapılan bu tarz çalışmalar yok gibidir. Bu bakımdan söz konusu çalışma sahip olduğu niteliğiyle Bulgarca alanında önemli bir yere sahiptir.

KAYNAKÇA

CÖMERTEL, Serkan (2018), *Bulgarca Fiillerin Çekim Sistemi*, Ceren Yayıncılık, Edirne.